

T I D N I N G E N Kvinnor & Män

OM SEXUALITET OCH SAMLEVNAD

Gunnar Smoliansky

Varje människa har en historia att berätta! Den om sitt eget liv, om barndom och uppväxt.

Att ge bilder ur sitt eget liv vidare till barnen innebär bl a att de får tilltro och insikt om framtiden.

Det misstrodda och tvivelaktiga förhållandet mellan barn och vuxen har alltför mycket präglat debatten. Tidningen inleds med en artikel som vill nyansera diskussionen kring sexuella övergrepp mot barn.

Vi skriver också om könsskillnader mellan pojkar och flickor, om feminister i 1800-talets USA. En novell handlar om en flickas utveckling till kvinna.

I den här artikeln skriver Hjördis Levin om feminister på 1800-talet i Amerika. De kvinnor vars liv hon här ger några glimtar av Lucretia Mott, Lucy Stone, Elizabeth Cady Stanton, Susan B Anthony och Jane Addams, vigde alla sina liv åt att försöka skapa en bättre och godare värld för barn, kvinnor och män.

Amerikanska 1800-talsfeminister

...i en manlig värld

Scen från ett amerikanskt valmöte. Ur *En tripp till Amerika* af August Palm. Författarens Förlag 1901.

1848 förkunnade Karl Marx att historien är klasskamp. Samma år uttalade några amerikanska kvinnor tesen, att historien är männens förtryck av kvinnorna. Det var i Seneca Falls i staten New York som grunden lades till den kvinnorörelse, som därefter växte fram över nästan hela världen.

1800-talsfeminismen bars upp av färgstarka och kämpande kvinnor med bistånd av ett fåtal emanciperade män. De första feministerna fick utstå hårda duster med manssamhället. De smädades och föraktades, men deras insatser på flera områden måste till sist erkännas som viktiga och värdefulla. De kämpade inte bara för

kvinnornas rättigheter. De såg i dessa rättigheter medlen till en bättre värld. Det kan verka förmätet och långt ifrån jämlikt att tilldela kvinnorna en nästan världsfrälsande roll, men det fanns skäl för detta.

Feministerna måste framhålla att samhället skulle vinna på kvinnornas frigörelse. De kunde också peka

på det faktum att männen dittills regerat ensamma, och att den värld de åstadkommit inte var den bästa av alla. Krig hade ständigt förstört mänskligt liv och gemensamt skapade värden.

Den framväxande kapitalismen hade inte blivit så välsignelsebringande som dess ideologer påstått. Usla arbets- och bostadsförhållanden, låga löner och förfalskade livsmedel hotade livskraften hos barn och vuxna. Tillverkare och försäljare av rusdrycker tjänade stora pengar på de fattigas superi. Bordellägare och förmedlare av vit slavhandel skaffa-

de sig profit på prostitution. De fattigas barn såldes till bordellerna. Wiskyindustrin och bordellverksamheten var ett förödande tvillingpar.

Demokrati — för män

1840 höll anti-slaverirörelsen sin världskongress i London. Målet var att upphäva de svartas slaveri i Amerika. Från USA kom, bland flera andra kvinnor, de entusiastiska för saken, Lucretia Mott och Elizabeth Cady Stanton.

Båda hade under flera år deltagit i anti-slaverirörelsen i sitt hemland,

men i världskongressen fick de inte delta — därför att de var kvinnor! Då insåg Lucretia och Elizabeth att den vitt omskrutna demokratin endast gällde män — och vita män. Åtta år senare tog de initiativet till kvinnokonventet i Seneca Falls.

Där läste Elizabeth Cady Stanton upp "Declaration of Sentiments and Resolutions" som hon författat tillsammans med ett par andra kvinnor. Förebilden var den amerikanska självständighetsförklaringen. Deklarationen antogs av församlingen, som bestod av 350 personer, de flesta kvinnor.

Lucretia Mott

Lucretia Mott levde mellan 1793 och 1880, hon var likt många av 1800-talsfeministerna född i en kväkarfamilj. Kväkarna var synnerligen radikala i sin kvinnosyn.

Deras religiösa principer om mannens och kvinnans likhet inför gud och om varje individs personliga tro och ansvarighet, gav kvinnor en likvärdig plats med männen. Den religiösa väckelserörelsen blev därmed en viktig utgångspunkt för feminismen. Övertygelsen om att tala med gudomlig kallelse och rätt gav kvinnor en karismatisk kraft, utan vilken de knappast vågat framträda offentligt i ett samhälle där de etablerade religionerna och den världsliga allmänna opinionen ansåg, att kvinnan skulle tala såväl i församlingen som hemmet.

Lucretia Mott utbildade sig till predikant och antogs i kväkarrörelsens tjänst. Under 1820-talet reste hon omkring och talade, inte bara i religiösa frågor utan även för sociala reformer, nykterhet, slaveriets avskaffande och fred. 1833 deltog hon i

bildandet av den amerikanska anti-slaverisällskapet och organiserade omdelbart därefter en kvinnlig stödorganisation i Philadelphia.

Motstånd

Tyvärr stötte hon på motstånd från sitt samfund, när hon förde in frågan om slaveriets avskaffande i sina predikningar och man försökte ta ifrån henne predikanttjänsten och medlemskapet, vilket dock inte lyckades.

Även om hon ansåg kvinnosaken viktig övergav hon inte abolitionismen (arbetet för slaveriets avskaffande). Hon och James Mott öppnade sitt hem för slavar som flydde via en underjordisk järnväg till de norra staterna. Efter inbördeskrigets slut arbetade hon för att säkra rösträtt och utbildningsmöjligheter för de svarta frigivna. 1866 valdes hon till president för det nybildade American Equal Rights Association.

Abolitionismen blev i viss mån en besvikelse för de vita feministerna.

Lucretia Mott. Ur Pendle Hill Publications.

Rösträttsförslaget som antogs 1866 gav de svarta männen rösträtt, men kvinnorna nämndes inte. Allmänt hävdades nu att det var de "svarta männens tidpunkt". Feministerna mötte ingen förståelse från sina tidigare kamrater, i abolitioniströrelsen.

Lucy Stone

Bland de anti-slaveritrogna feministerna var kanske ingen så hängiven denna linje som Lucy Stone. Under tio års tid hade hon rest runt och talat för slaveriets avskaffande. Eftersom hon såg hela den förtryckta mänsklighetens frigörelse som sitt mål, plockade hon in frågan om kvinnoemancipationen i sina tal.

Bland kvinnofrågorna var äkten-skapsfrågan den viktigaste för Lucy. Fast besluten att inte ge upp sin frihet genom att gifta sig, blev hon emellertid förälskad i den sympatiske och frigjorde Henry Blackwell. Han lovade henne fullständig jämlikhet. Deras giftermål 1855 i Massachussetts väckte uppmärksamhet. De gifte sig

under protest mot den gällande äktenskapslagen. De läste upp och undertecknade en resolution som protesterade särskilt mot den lag som gav mannen myndighet över hustrun, ensam myndighet över barnen, och fullständig ägande- och nyttjanderätt till hustruns personliga egendom och arbetsprodukt.

De protesterade även mot hela det system som strängt taget utplånade en kvinnas lagliga existens så fort hon gifte sig. Mannen bestämde ensam var familjen skulle bo. En gift kvinna kunde inte lagsöka eller lagsökas, och inte heller upprätta testamente eller ärva egendom i sitt eget namn. Lucy Stone protesterade också genom att behålla sitt flicknamn efter vigseln.

Ny äktenskapslag

Man kan lätt föreställa sig att många män betraktade Henry Blackwell som toffelhjältarnas toffelhjälte, när han

frivilligt och offentligt avsvor sig sina lagliga rättigheter att äga sin hustru till person, arbete och egendom. I varje fall skulle Strindberg ha kallat hans handling för gallanteri och feministfjäsk.

Kvinnans rätt till arbete, försörjning och utbildning, samt en ny äktenskapslag var mål att kämpa för. Det sistnämnda uppnåddes betydligt tidigare i USA än i Sverige. Redan 1860 stiftades en lag som tillerkände kvinnan rätt att råda över sin egen arbetsinkomst (1876 i Sverige), samt lika rätt för änka som änkling när det gällde avlidens makes egendom. Men det fanns mer att göra och det kunde inte ske utan politiskt inflytande.

Målning av J. Walter West

Susan B. Anthony

Susan B. Anthony levde under åren 1820 till 1906 och var också uppvuxen i en socialt medveten kväkarfamilj. När Seneca Falls konventet ägde rum var hon starkt engagerad i nykterhetsrörelsen och hade arbetat som lärare sedan hon var sju ton år.

Susan B. Anthony kände sig klumpig med en penna i handen. Att stå i en talarstol upplevde hon som ett martyrskap. Som organisatör var hon oöverträffad av sin samtids kvinnor. Hon gjorde en stor insats i kampen för den nya äktenskapslagen, och hon utförde ett enormt arbete med att samla in petitioner i befrielsekampen för de svarta.

Men när kvinnorna inte nämndes i rösträttsförordningen 1866, då ilsknade hon till. Hon beslöt sig för att rösta ändå. 1872 gick Susan B. Anthony i spetsen för ett femtital kvinnor till en vallokal i Rochester, New York, hennes hemstad, där de registrerade sig. Susan uppmanade kvinnor över hela landet att göra likadant. På valdagen lade hon och ett tjugotal andra kvinnor ned sina röstsedlar. Inom två veckor var de alla arresterade och åtalade för att de röstat illegalt.

Före detta Staternas rättegång mot Susan B. Anthony ägde rum den 17 maj 1873 i rådhuset i Canandaigua, New York. Försvaret gick ut på att rösträttsförordningens begrepp "medborgare" måste gälla "all persons born or naturalized in the United States". Kvinnor måste alltså vara valbara. Så tyckte inte domaren.

Susan fick inte föra sin egen talan. Hennes advokat och åklagaren argumenterade i fem timmar. Därefter drog domaren — utan att lämna sin plats — fram ett i förväg upprättat domslut, ur fickan och läste upp det. Han konstaterade, att rösträttsförordningen var otillämplig på kvinnor och uppmanade juryn, som bestod av enbart män, att uttala sig för att den åtalade skulle dömas skyldig.

När domen avkunnats fick Susan yttra sig. Referatet från denna domstolsscen är ett av feminismens klassiska dokument. Utrymmet tillåter mig inte att återge det. I varje fall dömdes Susan till 100 dollars i böter plus rättegångskostnaderna.

Redan i rätten sade hon, att hon aldrig tänkte betala dessa böter. Med böterna blev det som hon sagt. Hon betalade dem aldrig.

Kvinnorörelsen splittras

När den nämnda rättegången ägde rum, hade den amerikanska kvinnorörelsen splittrats på grund av olikartade åsikter om mål och medel.

Från 1868 gav Susan B. Anthony ut *The Revolution*. I tidningen diskuterades så "skandalösa" frågor som skilsmässa, prostitution, kyrkans roll i kvinnoförtrycket, och arbetarkvinnornas behov. *The Revolution* agiterade för att arbeterskor skulle organisera sig och kräva lika lön för lika arbete.

Susan Anthony. Ur *Kvinnoroller genom tiderna*. Esselte Studium.

1869 organiserade Elizabeth Cady Stanton och Susan B. Anthony the National Woman Suffrage Association. De "amerikanska" koncentrerade sig enbart på frågan om kvinnans rösträtt samt betraktades som mer konservativa än de "nationella".

När *The Revolution* måste läggas ner efter endast två års utgivning har Susan B. Anthony nått längre i sin feministiska medvetenhet än att enbart räkna upp allt det onda som begåtts och begås mot kvinnor. Hennes viktigaste fråga blir nu: Hur skall kvinnorna kunna förändra sina villkor?

Hon kom fram till att rösträtten är medlet till denna makt. Det räcker inte med bröd. Kvinnor måste kunna kontrollera sina livsvillkor på alla områden. De kan inte upphäva den sexuella dubbelmoralen med mindre än de rustar sig med samma slags vapen som motståndarna — rösträtt och pengar. ➤➤➤

Ny enighet

De "amerikanska" och de "nationella" feministerna kämpade i viss konkurrens med varandra under drygt tjugo år. 1890 förenades de två fraktionerna i the National American Woman Suffrage Association. Elizabeth Cady Stanton som varit de "nationellas" president under många år, blev nu även den nya organisationens ledare.

Under 1890-talet gick feminismen in i sin starkaste och radikalaste fas. En

andra generation feminister, akademiskt utbildade kvinnor, började nu göra sig gällande i rörelsen.

En mängd kvinnoklubbar bildades över hela Amerika, Tyskland, England och Sverige. Den borgerliga feminismen närmade sig arbetarkvinnor och socialistiska feminister. Tyvärr blev inte detta långvarigt. 1920, när rösträtten vunnits var feminismens era i det närmaste slut.

Susan B Anthony dog 1906 i sin födelsestad Rochester. Hon hade nu blivit något av nationens hjältinna.

Ingen kom mer på tanken att smäda och gyckla med den långa, kantiga och envisa kväkarkvinnan. Hon fick inte se sitt mål uppnått, men var några år före sin död övertygad om, att lika lite som man kunde hålla de svarta i bojor för alltid, kunde man för alltid förneka halva befolkningen rätten till självstyre.

En av hennes stora anklagelsepunkter var att män stiftade lagar för kvinnor och att kvinnor inte dömdes av likar.

Jane Addams

Jane Addams (1860-1935) föddes i Cedarville i Illinois. Efter några års resande och sökande kom hon till England mot slutet av 1880-talet. Hon besökte då Toynbee Hall settlement i Londons East End. Genast förstod hon vad hon ville ägna sin livskraft åt. 1889 började hon skapandet av Hull House settlement i Chicagos immigrantslum.

Inom få år hade ett myller av klubbar och utbildningsprogram växt fram. Där fanns tillfälle till träning i olika yrken och i hushållsarbete. Där fanns lekplatser och daghem, konst- och hantverkskurser, ett museum och en teatergrupp.

Jane Addams och hennes medarbetare ur olika sociala skikt levde och bodde på Hull-House helt eller tillfälligt. Detta arbets- och boendekollektiv tillkom för att hjälpa de fattiga immigranterna, men blev lika mycket till utveckling och lärdom för de människor ur högre klasser som Jane samlade omkring sig.

Direkt och indirekt genom sina kollegor arbetade Jane Addams för att lindra och lagligt förbjuda industriellt utsvettningsarbete, undersöka och avslöja sociala missförhållanden i slumområdena, förbjuda barnarbete och förändra strafflagarna för ungdomsbrottslighet.

Hon kämpade för åtta timmars arbetsdag, bostadsreglering och arbetarskyddslagstiftning. Dessutom bildade hon fonder med pengar som hon förmådde Chicagos rika befolkning att ge ifrån sig. Hon skrev en ständig ström artiklar, broschyrer och böcker om Hull-House och om socialpolitik. Hon blev ledare för den nationella settlement-rörelsen.

Jane Addams är en, och kanske den mest kända, av alla de kvinnor, ofta feminister, som brutit väg för det moderna välfärdssamhället. Med egna krafter, besjälad av religiöst och socialt patos, satsade de sina intellektuella och ekonomiska tillgångar och byggde upp de institutioner som blev föregångare till den moderna socialvården.

Fred och frihet

Jane Addams verksamhet och skrifter bidrog till att förverkliga Roosevelts New Deal program. Hon väckte och höjde det sociala medvetandet hos generationer av amerikaner.

Den sociala feminism, som Jane Addams proklamerade gick ut på, att kvinnors politiska och sociala roll skall utsträckas så att kvinnor kan befrämja välståndet och moralen i hela samhället och inte bara i den egna familjen. Hon trodde som så många socialfeminister att kvinnor genom sin historiska erfarenhet som mödrar och uppfostrare var särskilt ägnade för sådana uppgifter. Det var på tiden att de också fick vara med och bestämma hur samhället skulle ordnas

Dessa tankar utsträckte Jane Addams till att gälla världsfreden. Som så många andra framstegstroende liberaler blev hon djupt besviken när första världskrigets utbrott krossade alla drömmar om ett obrutet framåtskridande mot mänsklighetens fullkomning i lycka och harmoni.

Hon deltog i den välbekanta internationella kvinnokongressen i Haag 1915. När Internationella kvinnoför-

bundet för fred och frihet bildades 1919 blev hon dess president. Denna post innehade hon till sin död 1935.

Jane Addams var radikalpacifist, något som ådrog henne missaktning och motstånd under världskriget.

1931 delade hon Nobels fredspris med Nicholas Murray Butler.

Argumenten känns igen

Den tidiga feminismens historia varade ungefär åttio år, från 1848 till slutet av 1920-talet. Långsamt men säker nyetablerades en gammal kvinnoosyn förklädd i moderna och freudianskt vetenskapliga termer.

Feministerna var besatta av penisavund lät den vulgära analysen. De var otäcka hermafroditer och könlösa neutrum.

Deras insatser smusslades undan i historieskrivningen och deras skrifter försvann. Feminismen var den elaka drottningen som ville förgifta den oskyldiga Snövit, den "sanna kvinnan" som städar åt dvärgarna tills hon gifter sig med prinsen.

Jane Addams Hull-House fanns kvar till 1963.

Då var redan den nya kvinnorörelsen på gång. 1956 undrade Betty Friedan i Den feminina mystiken – varför kvinnor, särskilt de gifta, var så olyckliga i sin roll som den "sanna" (freudianska) kvinnan.

Då har ett sekel förflutit sedan Seneca Falls, men ändå verkar den nya kvinnorörelsens argument och tillvägagångssätt så märkvärdigt välbekanta ●

Hjördis Levin